

Особливості функціонування та розвитку інституційної структури фінансового ринку України

Пурій Г.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

У статті обґрунтовано необхідність функціонування фінансового ринку та досліджено його інституційну структуру. Охарактеризовано сучасний стан банківської системи України. Проведено кількісно-якісний аналіз динаміки основних показників діяльності небанківських фінансових інститутів. Визначено основні проблеми та окреслено перспективи розвитку фінансових інститутів в Україні.

Ключові слова: фінансовий ринок, фінансові інститути, банки, страхові компанії, кредитні спілки, ломбарди, фінансові компанії, недержавні пенсійні фонди.

Пурій Г.М. ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ ФИНАНСОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

В статье обоснована необходимость функционирования финансового рынка и исследована его институциональная структура. Охарактеризовано современное состояние банковской системы Украины. Проведен количественно-качественный анализ динамики основных показателей деятельности небанковских финансовых институтов. Определены основные проблемы и намечены перспективы развития финансовых институтов в Украине.

Ключевые слова: финансовый рынок, финансовые институты, банки, страховые компании, кредитные союзы, ломбарды, финансовые компании, негосударственные пенсионные фонды.

Puriy G.M. FEATURES OF THE FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF THE INSTITUTIONAL STRUCTURE OF THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE

The article substantiates the necessity of functioning of the financial market and investigates its institutional structure. The current state of the banking system of Ukraine is described. The qualitative analysis of the dynamics of the main indicators of activity of non-bank financial institutions was conducted. The main problems are defined and prospects of development of financial institutes in Ukraine are outlined.

Keywords: financial market, financial institutions, banks, insurance companies, credit unions, pawnshops, financial companies, non-state pension funds.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Процес економічних реформ в Україні неможливий без функціонування ефективного фінансового ринку, який визначальним чином впливає на становлення, розвиток, структуру та специфіку фінансової системи країни у цілому. В умовах трансформаційних перетворень національної економіки фінансовий ринок набуває рис потужного джерела інвестиційних ресурсів, забезпечуючи ефективно акумулювання коштів та економічно доцільне задоволення інвестиційного попиту економічних агентів на ресурси як коротко-, так і довгострокового характеру [1, с. 5]. Оскільки ефективний фінансовий ринок є запорукою стабільного функціонування усієї національної економіки, то розвиток його інституційної структури, яка дієво забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів у часі і просторі, здійснює управління фінансовими ризиками та згладжує наслідки фінансових потрясінь,

є визначальною умовою економічного зростання держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних засад розвитку інституційної структури фінансового ринку присвячено наукові праці таких учених-економістів: В. Базилевича, Ю. Городніченко, В. Диби, О. Єлісєвої, Н. Коломієць, Н. Корецької, В. Поворозник та ін. Проте низка питань, пов'язаних з оцінкою основних проблем та тенденцій розвитку інституційної структури фінансового ринку України в контексті сучасних викликів та загроз, є опрацьованими недостатньо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз основних тенденцій, дослідження особливостей та оцінка перспектив розвитку інституційної структури фінансового ринку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансові інститути є елементами інституційної структури фінансового ринку,

який, своєю чергою, виступає в ролі одного з найважливіших складників економічної системи, що інтегрує економічні та фінансові відносини в єдине ціле. Світовий досвід господарювання показує, що саме ефективна діяльність фінансових інститутів, постійне розширення і вдосконалення спектру їхніх послуг визначальною мірою сприяє розвитку економіки будь-якої країни. Становлення та розвиток інституційної структури фінансового ринку визначаються впливом різних факторів, серед яких доцільно виокремити: рівень соціально-економічного розвитку країни; модель фінансової системи; площу країни та чисельність її населення; структуру власності; рівень присутності іноземного капіталу; діяльність регулюючих органів; особливості пруденційного нагляду; розвиток фінансової культури тощо.

Необхідною умовою ефективного функціонування економіки будь-якої країни є належний розвиток банківського сектору. Банківська система України протягом останніх декількох років знаходиться у стані системної кризи, яка зумовлена сировинною моделлю розвитку національної економіки, постійним дефіцитом довгострокових банківських ресурсів, диспропорціями банківських балансів та неправильними діями монетарного регулятора, що в кінцевому підсумку призвело до трикратної девальвації гривні, вразливості банків та їхніх клієнтів до валютних шоків. У звіті «Глобальний індекс конкурентоспроможності 2016–2017» Україна посідає останню позицію серед 138 держав за показником «Надійність банків», 116-е місце – за показником «Доступність фінансових послуг» та 112-е місце – за показником «Легкість доступу до кредитів» [2].

За результатами звітів Національного банку України станом на 1 січня 2017 р. в країні функціонувало 96 банків, з них – 41 банк з іноземним капіталом, у тому числі 17 – зі 100%-м іноземним капіталом (табл. 1).

Перехід «ПриватБанку» у власність держави суттєво змінив структуру банківської системи України, і станом на 1 січня 2017 р. банки з приватним українським капіталом становили близько 13%, банки іноземних банківських груп – 35%, державні банки – 51,3% (проти 28,1% на початок 2016 р.). Доцільно зауважити, що в результаті виведення низки банків із ринку різко підвищилося значення індексу Герфіндаля-Хіршмана, що свідчить про підвищення рівня концентрації, зниження конкуренції та збільшення ризиків для клієнтів на ринку банківських послуг. Оцінка рівня концентрації обсягу банківських активів показала, що на п'ять найбільших банків в Україні на кінець 2016 р. припадало 56,1% чистих банківських активів, що, своєю чергою, характеризує ринок банківських послуг як помірно концентрований із монополістичним видом конкуренції [4].

Аналіз банківської діяльності в Україні показав, що за підсумками 2016 р. обсяг загальних активів банків збільшився на 10,6%, а чистих – практично не змінився (+0,15%). Одним зі складників приросту загальних активів стало збільшення портфеля ОВДП та похідних інструментів «ПриватБанку» внаслідок його переходу до державної власності. Поряд із цим не менш вагомими причинами коливання обсягу банківських активів у досліджуваному періоді було виведення значної частини комерційних банків із ринку, скорочення кре-

Таблиця 1

Основні показники розвитку банків на фінансовому ринку України

Назва показника	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Кількість діючих банків	180	163	117	96
Кількість банків з іноземним капіталом	49	51	41	38
Кількість банків зі 100%-м іноземним капіталом	19	19	17	17
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	34,0	32,5	43,3	48,8
Чисті активи банків, млрд. грн.	1278,1	1316,85	1254,39	1256,30
Кредитний портфель, млрд. грн.	911,40	1006,36	965,09	1005,92
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	7,7	13,5	22,1	21
Вкладення у цінні папери, млрд. грн.	138,29	168,93	194,84	332,27
в т. ч. ОВДП, млрд. грн.	81,05	93,43	81,58	255,47
Зобов'язання банків, млрд. грн.	1085,5	1168,8	1150,7	1132,5
Фінансовий результат діяльності банків, млн. грн.	1436	-52966	-66600	-159387

Джерело: складено за даними [3]

дитних портфелів банків та зміна курсу національної валюти (на початок 2017 р. частка активів в іноземній валюті у загальному обсязі банківських активів становила 41,8%).

У поточній ситуації банківська система надалі продовжує характеризуватися невисокою активністю кредитних операцій. Протягом 2016 р. обсяг банківського кредитного портфеля порівняно з 2015 р. збільшився на 4,2%, що зумовлено певною мірою конвертацією валютних кредитів у гривневі. Обсяг суми кредитів, наданих фізичним особам, протягом останнього року знизився на 10,43% і становив 847,09 млрд. грн., а кредити, надані суб'єктам господарювання за підсумком 2016 р., навпаки, збільшилися на 1,98% і на початок 2017 р. досягли 157,39 млрд. грн. Незначний обсяг банківського кредитування пов'язаний із системною проблемою нестачі довгих ресурсів у банківській системі, обмеженим доступом до нових запозичень на міжнародних ринках, збільшенням обсягів проблемних кредитів, а також зниженням мотивації банків до кредитування внаслідок існування безризикових високоприбуткових інструментів – ОВДП та депозитних сертифікатів НБУ, частка яких на початок 2017 р. становила 24,6% чистих активів банківського сектору.

Сукупний обсяг зобов'язань платоспроможних банків в Україні протягом 2016 р. суттєво не змінився (-1,6%), а нові депозити населення і бізнесу замінили кредити НБУ, частину субординованих боргів та міжбанківських кредитів, які було переведено у капітал. Поетапне скасування обмежень на зняття вкладів позитивно вплинуло на динаміку обсягів депозитних вкладів. Частка коштів населення та бізнесу у зобов'язаннях банків зросла протягом 2016 р. із 64,0% до 73,4%. За строковим характером у банківському портфелі й надалі переважають короткострокові депозитні вклади строком до трьох місяців та ультракороткі (до місяця). Станом на 1 січня 2017 р. обсяг банківських вкладів на вимогу становить 48,2% сукупного портфелю коштів клієнтів (42,5% на початок 2016 р.), що ще не дає підстав стверджувати про суттєве відновлення довіри до банківської системи.

За підсумками 2016 р. в Україні зафіксовано історично великий збиток банківського сектору – майже 159 млрд. грн., з яких 136 млрд. грн. відображено у грудні «ПриватБанком». Для решти банків сукупні збитки зменшилися до 23 млрд. грн. порівняно з 66 млрд. грн. у 2015 р. Основними причинами збиткової діяльності банків став вплив

залучених коштів, протермінування платежів суб'єктами господарювання, відрахування у страхові резерви тощо.

Проведене дослідження стану банківського сектору в Україні показало, що він протягом останніх років перебуває в умовах затяжної економічної і політичної нестабільності. Ступінь впливу кризи на банківську систему залежить від низки факторів, основними серед яких є невисокий рівень капіталізації банків, зниження банківської ліквідності, слабка диференціація банківських послуг, високий рівень залежності банків від іноземних позик, утрата населенням довіри до банків, недосконала система захисту вкладів громадян тощо. Отже, після значних потрясінь попередніх років банківським установам слід негайно розпочинати довгострокове планування, впроваджувати нові підходи до ризик-менеджменту та інтенсивно шукати нових клієнтів.

У сучасних умовах господарювання, коли національна економіка потребує довгострокового і дешевого капіталу для забезпечення інноваційних процесів свого розвитку, роль небанківських фінансових установ дедалі підвищується. Досвід розвинених країн світу підтверджує те, що ефективне функціонування небанківських фінансових інститутів здатне значною мірою впливати на зростання обсягів інвестиційних ресурсів в економіці країни і, таким чином, задовольняти потреби економічних суб'єктів у капіталі, забезпечувати стабільність, платоспроможність та відносну безперервність ведення господарської діяльності. Успішний розвиток небанківських фінансових установ як вагомому інституційного елементу фінансового ринку та складника сукупного фінансового потенціалу країни є запорукою стабільного та ефективного функціонування національної економіки.

Сьогодні кількість небанківських фінансово-кредитних інститутів в Україні є ще незначною, однак вони вже мають певний потенціал у забезпеченні країни інвестиційними ресурсами. Кількісно-якісний аналіз небанківських фінансових інститутів показав, що на їхню діяльність упродовж трьох останніх років суттєвий тиск справляє надзвичайно складна політична, економіко-фінансова та соціальна ситуація в країні. Динаміка основних показників, що характеризують діяльність небанківських фінансових інститутів в Україні, представлена в табл. 2.

Ринок страхових послуг і надалі залишається найбільш капіталізованим серед усіх інших ринків небанківських фінансових послуг

в Україні. Основними факторами, під впливом яких функціонує ринок страхування, є: продовження військового конфлікту в країні; обмеження платоспроможного попиту з боку кінцевих споживачів послуг (страхувальників) через зниження рівня вільних доходів населення і суб'єктів господарювання; девальвація національної валюти з одночасним уведенням низки обмежень на валютному ринку; втрата депозитів окремих страховиків унаслідок ліквідації значної кількості банківських установ; зниження ліквідності фондового ринку тощо [5, с. 81]. Проведений аналіз протягом останніх п'яти років указує на стабільну тенденцію до зменшення кількості страхових компаній в Україні. У 2016 р. обсяг загальних активів страховиків зменшився на 7,7% порівняно з відповідним показником попереднього року.

Аналіз структури активів страхових компаній свідчить, що серед напрямів інвестування переважають вкладення у цінні папери (як правило, акції) – 41,2% та банківські вклади – 32,9%. Доцільно зауважити, що вибір напрямів для інвестування вітчизняними страховиками

кардинально відрізняється від підходів до інвестування у їхніх іноземних колег. Зокрема, у практиці розвинених країн світу активи інституційних інвесторів лише на 4–7% формуються за рахунок банківських інструментів, а основна частина коштів інвестується в акції (близько 60%) та боргові цінні папери (близько 25%) [6, с. 105], що зумовлено високою дохідністю інструментів фондового ринку та низьким рівнем дохідності банківських депозитів. Позитивним моментом у діяльності страхових компаній є те, що на тлі зменшення їхньої чисельності збільшився рівень проникнення страхування з 0,7% до 7% ВВП переважно за рахунок зростання чистих премій, запроваджено накопичувальне страхування та створено відвідні передумови для розвитку агрострахування та добровільного медичного страхування [7]. Поряд із цим доцільно зауважити, що основну частку валових страхових премій (99,9%) акумулюють саме ті установи, що займаються Non-lif-страхуванням, яке супроводжується акумуляцією короткострокових фінансових ресурсів.

Таблиця 2

Динаміка розвитку небанківських фінансових інститутів в Україні

Назва показника	Роки				
	2012	2013	2014	2015	2016
Страхові компанії					
Кількість страхових компаній, од.	414	407	382	361	310
Обсяг валових страхових премій, млн. грн.	21508	28661,9	26767,3	29736,0	35170,3
Обсяг страхових виплат, млн. грн.	5151	4651,8	5065,4	8100,5	8839,5
Активи страхових компаній, млн. грн.	56224,7	66387,5	70261,2	60729,1	56075,6
Кредитні спілки					
Кількість кредитних спілок, од.	615	624	589	588	462
Обсяг залучених ресурсів, млн. грн.	1287,5	1330,1	989,8	855,2	831,8
Обсяг виданих кредитів, млн. грн.	2531	2349,1	1994,4	1792,7	1799,5
Активи кредитних спілок, млн. грн.	2656,9	2598,8	2338,7	2064,3	2032,5
Недержавні пенсійні фонди (НПФ)					
Кількість НПФ, од.	94	81	76	72	64
Обсяг залучених пенсійних внесків, млн. грн.	1313,7	1587,5	1808,2	1886,8	1895,2
Обсяг пенсійних виплат, млн. грн.	251,9	300,2	421,4	557,1	629,9
Активи НПФ, млн. грн.	1660,1	2089,8	2469,2	1980	2138,7
Фінансові компанії					
Кількість фінансових компаній, од.	312	377	415	571	650
Активи фінансових компаній, млн. грн.	36402,5	39781,2	51264,8	71120,0	67401,4
Обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями, млн. грн.	41031,8	42342,9	54154,8	68282,3	110420,3
Ломбарди					
Кількість ломбардів, од.	473	479	477	482	456
Обсяг наданих кредитів, млн. грн.	8945,4	8368,2	8410,8	12459,7	16718
Активи ломбардів, млн. грн.	1558,4	1518,6	1710,3	2218,7	3317,7

Джерело: складено за даними [9; 11; 12]

Відставання якісних параметрів розвитку вітчизняного страхового ринку та гальмування інвестиційної активності страхових компаній зумовлені низкою проблем, а саме: браком ліквідних фінансових інструментів для проведення ефективної політики інвестування коштів; низьким рівнем капіталізації вітчизняних страховиків (недокапіталізованість страхових компаній унеможлиблює страхування масштабних ризиків в енергетичній, екологічній, фінансовій сферах); зволіканням з упровадженням обов'язкового медичного страхування за участю страховиків; низьким рівнем якості послуг, що надаються окремими страховиками, тощо [8, с. 169]. Серед основних перспектив розвитку страхового ринку в Україні доцільно виокремити: задоволення потреб держави та приватного сектору в якісних страхових послугах; задоволення потреб держави в інвестиційному ресурсі; збільшення щорічних виплат страхових відшкодувань; зменшення вартості залученого капіталу для підприємств, що страхують свої ризики; підвищення конкурентоспроможності економіки України у цілому; приведення кількості страхових компаній у відповідність до попиту на послуги страхування; збільшення надходжень до бюджету та фондів соціального страхування за рахунок сплачених страховиками податків і внесків.

Третє місце за обсягами активів в інституційній структурі фінансового ринку посідають кредитні спілки. Станом на 31.12.2016 кількість кредитних спілок в Україні порівняно з аналогічною датою 2015 р. зменшилася на 126 одиниць (на 21,4%). На кінець 2016 р. кількість членів кредитних спілок становила 642,9 тис. осіб, що на 15,9% менше, ніж на кінець 2015 р. Поряд із цим відбулося зменшення частки інших осіб, які не користуються послугами кредитних спілок, але залишаються їх членами, до 453,2 тис. [9]. Протягом 2016 р. система кредитних спілок порівняно з 2015 р. демонструвала зменшення величини своїх активів на тлі незначного збільшення капіталу. Величина кредитного портфеля кредитних спілок у 2016 р. перевищувала обсяг залучених депозитних внесків (вкладів) у два рази. Аналіз структури кредитного портфеля показав, що в 2016 р. найбільша частка у загальному обсязі кредитів цих фінансових установ припадала на споживчі кредити (58,6%), на кредити, надані на придбання, будівництво та ремонт нерухомого майна – 20,6%, на кредити для ведення особистих селянських господарств – 10,9% від

загального обсягу кредитного портфеля кредитних спілок [9].

Доцільно зауважити, що зниження частки активів кредитних спілок у національній фінансовій системі не сприяє реалізації основної функції кредитних спілок – взаємодіювання своїх членів та свідчить про незначну роль цих фінансових установ у забезпеченні суб'єктів національної економіки фінансовими ресурсами інвестиційного характеру. Аналіз основних видів позик кредитних спілок показав, що кредитування фізичних осіб – підприємців нині знаходиться ще на доволі слабкому рівні. В умовах слабкої зацікавленості банків у кредитуванні малого та середнього бізнесу, зокрема фізичних осіб – підприємців, кредитні спілки змогли б здійснити значний приріст у нарощуванні клієнтської бази саме цього сегменту потенційних клієнтів-позичальників. Водночас світовий досвід указує на значимість та суттєві перспективи розвитку кредитних спілок на фінансових ринках, адже завдяки принципам прозорості та системної діяльності кредитні спілки в Румунії, Болгарії, Ірландії та Польщі досягли суттєвого рівня розвитку та збільшили частку присутності до 40% на своїх національних ринках споживчого кредитування [10, с. 40]. Серед основних проблем, які гальмують процес залучення клієнтів кредитних спілок, варто виокремити: низьку платоспроможність цих фінансових установ, що зумовлена диспропорціями між їхніми пасивами та активами; відсутність стандартизованої методики оцінки ризиків клієнтів кредитних спілок; значну кількість неактивних членів кредитних спілок; відсутність державних гарантій щодо повернення внесків вкладників; наявність значних правопорушень у кредитній сфері тощо.

Ломбарди залишаються одним із найбільш консервативних і стабільних фінансових інститутів для фізичних осіб, адже орієнтовані на видачу дрібних та короткострокових кредитів і виконують функцію соціально-економічних стабілізаторів в умовах будь-яких економічних змін. Станом на кінець 2016 р. до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 456 ломбардів, що на 5,4% менше, ніж у 2015 р. Протягом 2016 р. активи ломбардів виросли на 49,5% порівняно з 2015 р. і станом на 31.12.2016 становили 3 317,7 млн. грн. Збільшення обсягу активів відповідає загальній тенденції поживлення ділової активності ломбардів, що зумовлено збільшенням попиту на послуги цих фінансових інститутів, у першу чергу, внаслідок

погіршення рівня життя населення. Водночас збільшення ломбардних активів не справляє вагомого впливу на процес фінансового забезпечення економічних суб'єктів.

Позитивним моментом у розвитку вітчизняного фінансового ринку є збільшення кількості фінансових компаній та обсягів їхніх активів паралельно із розширенням спектру послуг, що вони надають (табл. 2). Так, якщо на початку 2000-х років фінансові компанії здебільшого надавали лізингові та факторингові послуги, то на даному етапі свого існування вони надають позики за рахунок власних коштів, пропонують фінансові гарантії, виступають поручителями тощо. Узагальнені дані щодо обсягу фінансових послуг, наданих фінансовими компаніями протягом 2014–2016 рр., наведено в табл. 3.

Система недержавного пенсійного забезпечення, основу якої формують недержавні пенсійні фонди (НПФ), становить третій рівень пенсійної системи. Основною метою інвестування пенсійних активів у НПФ є отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат разом із забезпеченням дохідності пенсійних активів вище рівня інфляції та залучення довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації економіки.

Протягом 2016 р. адміністраторами недержавних пенсійних фондів укладено 62,6 тис. шт. пенсійних контрактів, що більше на 4,9% порівняно з 2015 р. Станом на 31.12.2016 загальна кількість учасників НПФ становила 834 тис. осіб (станом на 31.12.2015 – 836,7 тис. осіб), з яких

пенсійні виплати отримують 81,3 тис. осіб (9,7% від загальної кількості учасників). Ще одним з основних якісних показників, які характеризують систему НПЗ, є сплачені пенсійні внески, величина яких у 2016 р. становила 1 895,2 млн. грн. (приріст 0,4% порівняно з 2015 р.), а основна частина – 95,1% – припадала на пенсійні внески від юридичних осіб [12].

Зарубіжний досвід господарювання свідчить, що саме активи НПФ є одним із вагомих джерел формування довгострокових інвестиційних ресурсів, а тому їхній дефіцит в Україні негативно позначається не тільки на розвитку вітчизняного фінансового ринку, а й на фінансовому забезпеченні економічних суб'єктів необхідними коштами. Проведений аналіз діяльності НПФ в Україні показав, що обсяг їхніх активів відновив своє зростання дуже повільними темпами на тлі зменшення кількості цих фінансових установ.

Особливістю діяльності НПФ в Україні є формування ними інвестиційного портфеля, до якого входять об'єкти інвестування з мінімальним ступенем ризику. У таких умовах вирішального значення набуває вибір інвестиційних інструментів, використовуючи які НПФ зможуть забезпечити захист грошових коштів населення від інфляційних процесів і при цьому отримувати певний приріст капіталу. Так, у 2016 р. переважними напрямками інвестування пенсійних активів стали депозити в банках (41,3% інвестованих активів), цінні папери, дохід за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України (41,0%), облигації підприємств, емітентами яких є резиденти України (9,4%), акції українських емітентів

Таблиця 3

Обсяги та види фінансових послуг, наданих фінансовими компаніями, крім послуг з управління ФФБ та ФОН, млн. грн.

Вид фінансової послуги	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів	3 540,3	5 521,4	3 392,2
Надання позик	3 444,2	1 849,3	2 390,9
Надання порук (поручительств)	52,0	88,3	523,8
Фінансовий лізинг (вартість укладених договорів фінансового лізингу)	257,4	20,2	67,3
Надання гарантій	409,7	138,5	1 437,7
Факторинг	23 525,7	16 555,9	16 887,5
Залучення фінансових активів юридичних осіб із зобов'язанням щодо подальшого їх повернення	644,9	1 649,3	2 551,9
Операції з обміну валют	694,4	449,3	413,5
Операції з переказу грошових коштів	12 703,8	31 594,7	70 326,7
Адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах	422,5	678,3	420,9

Джерело: складено за даними [11]

(0,7%). За підсумками 2016 р. НПФ наростили свої вкладення у цінні папери, дохід по яких гарантовано Кабінетом Міністрів України на 29,7%, та значно зменшили свої вкладення в акції (на 75,9%) та облігації (на 24,6%) українських емітентів. Загальний дохід, отриманий від інвестування пенсійних активів, за підсумками 2016 р. становив 1 080,5 млн. грн., збільшившись порівняно з 2015 роком на 23,9%.

Основними проблемами функціонування недержавних пенсійних фондів як інститутів фінансового ринку можна вважати: недовіру населення, породжену перманентним кризовим станом економіки України та законодавчою базою, яка не здатна повною мірою захистити майнові права учасників; нерозвиненість фондового ринку; низький рівень надійності та доходності вітчизняних фінансових інструментів, що унеможлиблює проведення ефективною політики інвестування коштів. У перспективі діяльність недержавних пенсійних фондів на фінансовому ринку України повинна базуватися на: збільшенні обсягів залучення заощаджень населення; створенні системи надійного інвестування пенсійних активів; розширенні спектру надійних та доходних фінансових інструментів; формуванні позитивного іміджу недержавних пенсійних фондів тощо. Оскільки основними клієнтами небанківських фінансових установ, як свідчить світовий досвід, є представники середнього класу, а за критеріями ООН у 2015 р. більше 80% українців проживає за межею бідності, тому вести мову про залучення їхніх ресурсів поки що немає сенсу, оскільки вони у них просто відсутні.

Серед основних проблем, що потребують першочергового вирішення та однаково притаманні всім небанківським фінансовим інститутам, присутнім на фінансовому ринку України, доцільно виокремити: незначний рівень

довіри, елементарний дефіцит інформації про їхню діяльність, низький рівень доходів населення, відсутність фінансової грамотності потенційних споживачів фінансових послуг, неефективний державний контроль тощо.

Висновки з цього дослідження. Застосування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку держави передбачає необхідність створення реальних умов зміцнення потенціалу фінансових установ, адже саме вони здатні якісно та кількісно вплинути на функціонування фінансового ринку, формування сукупного фінансового потенціалу країни та розвиток національної економіки в цілому. Перебудова та підвищення ефективності функціонування фінансових інститутів повинні відбуватися на основі реалізації комплексу заходів, спрямованих, у першу чергу, на стабілізацію фінансового сектору країни. В Україні для цього була розроблена Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 р. [7], реалізація якої, безперечно, у подальшому суттєво сприятиме фінансовій стабільності держави. Головною метою Комплексної програми є створення фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток країни завдяки ефективному перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного конкурентного середовища згідно зі стандартами Європейського Союзу. Дієва реалізація реформ, що передбачені в усіх сегментах фінансового сектору – у банківському секторі, секторі небанківських фінансових установ, на фондовому та інших ринках, – сприятиме досягненню комплексних змін у регуляторах фінансового сектору, очищенню від «баластів» серед його учасників, відновленню та посиленню довіри до гравців ринку, забезпеченню рівноправності всіх учасників фінансового сектору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базилевич В. Розвиток фінансового ринку в сучасних умовах / В. Базилевич // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 5–12.
2. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www3.weforum.org/docs/GCR2016-017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.
3. Огляд банківського сектору. Лютий 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43633516>.
4. Корецька Н.І. Процес концентрації ринку банківських послуг України: оцінка та стратегії позиціонування / Н.І. Корецька // Економічний форум. Серія «Гроші, фінанси і кредит». – 2014. – № 1. – С. 196–204.
5. Діба В.А. Сучасний стан та перспективи розвитку страхових компаній в Україні / В.А. Діба // Економіка та держава. – 2016. – № 11. – С. 80–83.
6. Городніченко Ю.В. Сутність, значення і необхідність інституційних інвесторів на фондовому ринку України / Ю.В. Городніченко // Економічний аналіз. – 2015. – № 31. – С. 102–107.

7. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року : Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2015 р. № 391 (у редакції рішення Правління Національного банку України від 16 січня 2017 р. № 28) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.

8. Поворозник В.О. Активізація інвестиційної діяльності страхових компаній в умовах економічної кризи / В.О. Поворозник // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 3. – С. 165–171.

9. Підсумки діяльності кредитних установ за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nfp.gov.ua/files/ks_2016.pdf.

10. Єлисеєва О. Сучасний стан розвитку кредитних спілок України / О. Єлисеєва, Г. Стоянов // Фінансовий сектор. – 2013. – № 4. – С. 40–43.

11. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nfp.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/FK_4%20кв_2016.pdf.

12. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nfp.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/NPF_IV_kv%202016.pdf.